[2024] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 668 : 2024 INSC 128

ਰਾਮ ਸਿੰਘ

ਬਨਾਮ

ਰਾਜ ਯੂ.ਪੀ.

(2024 ਦੀ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਨੰ. 206)

21 ਫਰਵਰੀ 2024

[ਅਭੈ ਐਸ. ਓਕਾ ਅਤੇ ਉੱਜਲ ਭੂਯਨ, * ਜੇ.ਜੇ.]

ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਮੁੱਦਾ

PW-1-ਮੁਖ਼ਤਿਆਰ (ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਪੁੱਤਰ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਬੀਤੀ ਸ਼ਾਮ ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਭਰਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੁੱਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਇੱਕ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਨੇੜੇ ਬੈਠੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਗੁਆਂਢੀ ਵੀ ਇਕ ਹੋਰ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਨਾਲ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਉਕਸਾਉਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਪਰ ਉਹ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਖਿਸਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗੋਲੀ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਈ ਜਿਸ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਉਸੇ ਸੈੱਟ 'ਤੇ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਧਾਰਾ 302, ਯੂ/ਐਸ. ਅਪਰਾਧ, ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਪਰੀਖਿਆ।

ਹੈੱਡਨੋਟਸ

ਸਬੂਤ - ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਰਿਕਵਰੀ - ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਰਾਏ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਜਾਂਚ - ਜਦੋਂ ਘਾਤਕ:

ਆਯੋਜਿਤ: ਜੁਰਮ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਘਾਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ - ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਗੈਰ-ਰਿਕਵਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖਾਲੀ ਕਾਰਤੂਸ ਅਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਥਿਆਰ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। - ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਜਦੋਂ ਸਿੱਧੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਦਾ ਖਾਤਾ ਹੈ ਜੋ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਛੱਡਣਾ ਅਤੇ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਾ ਕਰਨਾ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਘਾਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਕੇਸ ਪਰ ਜੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਸਮੇਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਭੌਤਿਕ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਭੁੱਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਸੰਗਤਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ, ਤਾਂ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਰਾਇ ਲੈਣ ਅਤੇ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਭੁੱਲ ਘਾਤਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ - ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਗੰਭੀਰ ਕਮੀਆਂ ਤੋਂ

---

*ਲੇਖਕ

ਪੀੜਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭੌਤਿਕ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਮੁੱਖ ਪਦਾਰਥਕ ਸਬੂਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਹਥਿਆਰ, ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਰਾਏ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਜਾਂਚ ਨਾ ਕਰਨਾ ਅਭੌਤਿਕ

- ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਾਰੇ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ - ਨਾਲ ਹੀ, ਸਬੂਤ ਦੇ ਉਸੇ ਸੈੱਟ 'ਤੇ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ ਵਿਚਕਾਰ ਰੰਜਿਸ਼ ਸੀ। -1 - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ - ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ - ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। [ਪਾਰਾ 29, 30, 33 ਅਤੇ 34]

ਸਬੂਤ - ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਉਹੀ ਸਮੂਹ - ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨਾ - ਅਯੋਗਤਾ:

ਆਯੋਜਿਤ: ਜਦੋਂ ਦੋ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕੋ ਜਾਂ ਸਮਾਨ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਕੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਜਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸਬੂਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ - ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ੱਕੀ ਸ਼ੱਕ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਿਮਾਗ 'ਤੇ ਭਾਰ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਲਾਭ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਇਹ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਬੂਤ ਦੇ ਉਸੇ ਸੈੱਟ 'ਤੇ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਪਾਰਾ 32, 33]

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ

ਜਾਵੇਦ ਸ਼ੌਕਤ ਅਲੀ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਬਨਾਮ. ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ, [2023] 12 SCR 220 : (2023) 9 SCC 164; ਮੁੰਨਾ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ. ਦਾ ਰਾਜ, [2023] 3 ਐਸਸੀਆਰ 224 : (2023) SCC ਔਨਲਾਈਨ SC 80; ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, [1963] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 585 : ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 340; ਸੁਖਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, [1995] 2 ਐਸਸੀਆਰ 1190 : (1995) 3 SCC 367; ਰਾਜ ਪੰਜਾਬ ਬਨਾਮ ਜੁਗਰਾਜ ਸਿੰਘ, [2002] 1 SCR 998 : (2002) 3 SCC 234; ਗੁਲਾਬ ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ. ਦਾ ਰਾਜ, [2021] 9 ਐਸਸੀਆਰ 678 : (2022) 12 SCC 677; ਪ੍ਰੀਤਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, [2023] 10 SCR 1033 : (2023) 7 SCC 727 - **'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।**

ਐਕਟਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਪੀਨਲ ਕੋਡ, 1860।

ਕੀਵਰਡਸ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਰਿਕਵਰੀ; ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ; ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਰਾਏ; ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਰਾਏ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਕਰਨਾ;

ਗੋਲੀ ਦੀ ਸੱਟ; ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ; ਚਮਕਦਾਰ ਅਸੰਗਤਤਾ; ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਹੀਂ; ਪਦਾਰਥਕ ਗਵਾਹ; ਸਬੂਤ ਦਾ ਇੱਕੋ ਸੈੱਟ; ਸੰਦੇਹ ਦਾ ਲਾਭ।

ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕੇਸ

ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ : ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 206

2024 ਦੇ

1983 ਦੇ ਸੀਆਰਐਲਏ ਨੰਬਰ 1611 ਵਿੱਚ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਨਿਆਂਇਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 05.02.2018 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ

ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰੀ

ਪ੍ਰਦੀਪ ਕੁਮਾਰ ਮਾਥੁਰ, ਚਿਰੰਜੀਵ ਜੌਹਰੀ, ਚੰਦਰ ਨੰਦ ਝਾਅ, ਐਮ.ਕੇ. ਤਿਵਾੜੀ, ਸਿਤੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਅਰਵਿੰਦ ਕੁਮਾਰ, ਐਡਵੋਕੇਟ. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ।

ਰਾਣਾ ਮੁਖਰਜੀ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਸਮਰਥ ਮੋਹੰਤੀ, ਅੰਕਿਤ ਗੋਇਲ, ਐਡਵ. ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ.

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ / ਹੁਕਮ

ਨਿਰਣਾ

ਉੱਜਲ ਭੂਆ, ਜੇ.

1. ਇਹ ਅਪੀਲ 1983 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1611 ਵਿੱਚ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਦੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਫ਼ ਜੁਡੀਕੇਚਰ ਦੁਆਰਾ 05.02.2018 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਗੈਰ-ਮੈਟਰੋਪੋਲੀਟਨ ਖੇਤਰ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। , 1982 ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੰਬਰ 297 ਵਿੱਚ ਕਾਨਪੁਰ।

2. ਸੈਸ਼ਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ, 1860 (ਆਈਪੀਸੀ) ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 301 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਈਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 307 ਤਹਿਤ ਵੀ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਧਾਰਾ 301/302 ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਲਈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 307 ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਅਧੀਨ

ਅਪਰਾਧ ਲਈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਦੋਵੇਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਚੱਲਣਗੀਆਂ।

2.1 ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਨੋਟਿਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਫ਼ ਨਿਆਂਇਕ ਅਦਾਲਤ (ਛੋਟੇ ਲਈ 'ਹਾਈ ਕੋਰਟ') ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸੈਸ਼ਨ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਈ ਗਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਇਸਤਗਾਸਾ ਕੇਸ

3. PW-1 ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਧੇ ਲਾਲ ਨੇ 19.08.1982 ਦੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਾਨਪੁਰ (ਯੂ.ਪੀ.) ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਭੋਗਨੀਪੁਰ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਕਿ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਭਰਾ ਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸਦੇ ਘਰ. ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦੁੱਲੀ ਕੋਲ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਇਕ ਹੋਰ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਗੁਆਂਢੀ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਅਰਥਾਤ ਪੀਡਬਲਯੂ-3 ਅਤੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਯਾਨੀ PW-2 ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਹ ਉਸਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਟੰਗੀ ਚਮਕਦੀ ਲਾਲਟੈਣ ਹੇਠਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੁਖ਼ਬਰ ਅਨੁਸਾਰ ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਕਰੀਬ 08:00 ਵਜੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਨੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭੜਕਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਗੜਬੜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ; ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਓ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁਖਬਰ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਉਹ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਖਿਸਕ ਗਿਆ। ਗੋਲੀ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦੁੱਲੀ ਦੀ ਖੱਬੀ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਜੋ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮਰ ਗਈ ਹੈ। ਮੁਖਬਰ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਵੀ ਰੋ ਪਏ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਭੱਜ ਗਏ। ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਮਾਂ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਮੁਖ਼ਬਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ ਦੇਸ ਰਾਜ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਅਤੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਲਟੈਣ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਵੇਖੀ। ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਆਸਪਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਕਈ ਲੋਕ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਭੱਜਦੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਮਾਂ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਮਰੀ ਪਈ ਸੀ। ਮੁਖਬਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਰੀਬ ਡੇਢ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਲੜਕੇ ਬਾਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਸਥਾਨਕ ਪੁਲਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਅਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਇੱਕੋ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਆਏ ਤਾਂ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਦੇ ਉਕਸਾਉਣ 'ਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦੁੱਲੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।

3.1 ਪਹਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਖਬਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਭਰਾ, ਲੇਖਕ ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਉਕਤ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਐਫਆਈਆਰ ਨੰਬਰ 252/1982 ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

4. ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜੁਰਮ ਦੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਈਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 301 ਅਤੇ 302 ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਧਾਰਾ 307/34 ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਹਿ ਦੋਸ਼ੀ ਏ ਲਾਲਾ ਰਾਮ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 307/34 ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

4.1 ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਛੇ ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ। ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 302 ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 301 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 307 ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵੀ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੂਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇ ਕੇ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

4.2 ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਹਨ। ਇੱਕ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-3 ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਪੁੱਤਰ ਧੰਨਾ ਰਾਮ ਯਾਦਵ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

5. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਨੋਟਿਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ IPC ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ। ਸਹਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਪੁੱਤਰ ਧੰਨਾ ਰਾਮ ਯਾਦਵ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਉਸਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋ ਗਈ।

ਬੇਨਤੀਆਂ

6. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਵਿੱਚ ਘੋਰ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਹੈ। ਅਖੌਤੀ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਇ, ਉਹ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਗਵਾਹ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨਾਲ ਪਿਛਲੀ ਸਿਆਸੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਸਿਆਸੀ ਰੰਜਿਸ਼ ਕਾਰਨ ਹੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਫਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

6.1 ਉਹ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਸੰਗਤੀਆਂ ਹਨ; ਅਹਿਮ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤੀ ਗਈ ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਵੀ ਬਰਾਮਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਮਿਲੇ ਗੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਕੱਢੇ ਗਏ ਗੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਜਾਂਚ ਲਈ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤੀ ਗਈ ਪਿਸਤੌਲ ਨਾਲ ਗੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੋਵੇਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਏ।

6.2 ਸਿੱਖਿਅਕ ਵਕੀਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ 16.07.2018 ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਹੀ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਧਾਰਾ 302 ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਤੋਂ ਧਾਰਾ 304 ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਤੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਵੀ, ਉਸਨੇ 31.10.2023 ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਰੀ ਹੋਣ ਲਈ ਵੀ ਬਹਿਸ ਕਰੇਗਾ।

6.3 ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਹਿ ਦੋਸ਼ੀ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਦੋਵਾਂ ਖਿਲਾਫ ਸਬੂਤ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਸੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਬਰੀ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਪੇਸ਼ਗੀ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਵੇਦ ਸ਼ੌਕਤ ਅਲੀ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਬਨਾਮ. ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ, (2023) 9 SCC 164.

6.4 ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੀ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਗੋਂ, ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵੀ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

7. ਇਸਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਜਵਾਬਦੇਹ-ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ਪੂਰਨ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਜ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੀਡਬਲਯੂ-1, ਦੁੱਲੀ ਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਕਤਲ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਲਈ ਕੋਈ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

8. ਪੱਖਾਂ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਚਿਤ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਬੂਤ: ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

9. ਪੀਡਬਲਯੂ-1, ਜੋ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੁਖਬਰ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਿੰਨ ਭਰਾ ਹਨ: ਦੇਸ ਰਾਜ, ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ ਅਤੇ ਖੁਦ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸੀ। ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਮਾਮਾ ਜੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਉਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੀ ਵਸਨੀਕ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਬਰਾਦਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪਿੰਡ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਰੰਜਿਸ਼ ਸੀ। ਉਸ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਇੱਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸੀ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਸੀ। ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜ੍ਹੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਈ ਸੀ। ਉਸ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹਾਰ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵਿਚਕਾਰ ਲੜਾਈ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਸਬੰਧੀ ਐਫਆਈਆਰ ਅਤੇ ਕਰਾਸ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕੇਸ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਬਿਆਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਮੌਜੂਦਾ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ਡੇਢ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਾਮ ਕਰੀਬ 8:00 ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦੁੱਲੀ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਛੱਤ 'ਤੇ ਟੰਗੀ ਹੋਈ ਲਾਲਟੈਣ ਨਾਲ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗਮਗਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਉੱਤਰ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ। ਦੋਸ਼ੀ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਨੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਲਾਲਾ ਕਾਫੀ ਸ਼ਰਾਰਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਨਾਲ ਫਾਇਰ ਕੀਤਾ। PW-1 ਨੂੰ ਟੱਕਰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਗੋਲੀ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਫ਼ਰਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਥਾਣਾ ਭੋਗਨੀਪੁਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਲਿਖ ਕੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ-1 ਥਾਣੇ ਲੈ ਗਈ।

9.1 ਆਪਣੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਵਿਹੜੇ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ 3-4 ਪੌੜੀਆਂ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਢੇਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਖਾਟ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਪਾਸੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਜਦੋਂਕਿ ਪੀਡਬਲਿਊ-1 ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਦੇਸ ਰਾਜ ਮੰਜੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੰਜੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਝੁਕ ਗਿਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਵੀ। ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਿਆ ਕਿ PW-2 ਅਤੇ PW-3 ਝੁਕਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। PW-1 ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਹਿਲੀ ਗੋਲੀ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ। ਦੂਜੀ ਗੋਲੀ ਉਸ 'ਤੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲਾਈ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੀ ਗੋਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਬਿਸਤਰ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕਈ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਆ ਗਏ। ਇਸ 'ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਦੋਸ਼ੀ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਭੱਜਦੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ।

9.2 ਪੁੱਛਗਿੱਛ 'ਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੁੱਲੀ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਦੇ ਭਰਾ ਦੇਸ ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਘਰ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਭਰਾ ਦਾ ਘਰ ਵੀ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਭਿਆਨਕ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ, ਭਾਵੇਂ ਰਾਤ ਦਾ ਖਾਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ ਖਾਧਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਰਹੇ

ਸਨ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਖਾਟ 'ਤੇ ਚੁੱਪ ਬੈਠੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਰ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੋਲੀ ਚੱਲਣ ਵੇਲੇ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਗੋਲੀ ਚੱਲਣ 'ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਝੁਕ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਮੰਜੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਮਾਂ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਬੈਠਿਆਂ ਉਹ ਰੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ ਦੇ ਹੋਟਲ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਥਾਣੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।

9.3 ਉਸਨੇ ਇਸ ਸੁਝਾਅ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਨਿੱਜੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਕਾਰਨ ਝੂਠਾ ਕੇਸ ਸੀ; ਕਿ ਦੇਸ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਘਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਨਾਲ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਗੋਲੀ ਚੱਲ ਗਈ।

10. ਪੀ.ਡਬਲਿਊ.-2 ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਦੇਸ ਰਾਜ ਅਤੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਮੰਜੇ ਕੋਲ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਕਸਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ.-1 ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਅਨਸਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ 2-3 ਕਦਮ ਚੱਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਨਾਲ ਫਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਪੀਡਬਲਿਊ-1 ਨਾਲ ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ 'ਤੇ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।

10.1 ਆਪਣੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ, PW-2 ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਇੱਕ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ PW-1 ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਭਰਾ ਦੇਸ ਰਾਜ ਮੰਜੇ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਲਾਲਟੈਣ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਨੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੜਕਾਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਨਾ ਉੱਠਿਆ ਅਤੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਗੋਲੀ ਚੱਲੀ ਤਾਂ ਦੇਸ ਰਾਜ ਅਤੇ ਰਾਧੇ ਲਾਲ (ਪੀਡਬਲਯੂ-1) ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਭੱਜਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ 2-3 ਕਦਮ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ ਗਈ ਸੀ।

11. ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-3 ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਅਤੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ.-2 ਇੱਕੋ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਦੁੱਲੀ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਦੇਸ ਰਾਜ ਤੇ ਰਾਧੇ ਲਾਲ ਡੇਢ ਕੁ ਹੀ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਉੱਤਰੀ ਪਾਸਿਓਂ ਆਏ ਸਨ। ਦੋਸ਼ੀ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ.-1 ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਆਪਣੇ ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਨਾਲ ਫਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੋਲੀ ਰਾਧੇ ਲਾਲ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਖੱਬੀ ਛਾਤੀ 'ਤੇ ਲੱਗੀ ਜੋ ਮਾਰੀ ਗਈ ਸੀ।

11.1. ਆਪਣੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.- ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ।1. ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ

ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਤੋਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਹੈ।

12. ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-4 ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਬੀ.ਡੀ. ਵਰਮਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਗੁਦਗੁਦਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਤੋਂ 12 ਗੋਲੀਆਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਸਾਧਾਰਨ ਅਤੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲੱਥਪੱਥ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਡੱਬੇ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲੱਥਪੱਥ ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਬਰਾਮਦ ਹੋਏ। ਖੂਨ ਨਾਲ ਲੱਥਪੱਥ ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਡੱਬੇ ਨੂੰ ਰਸਾਇਣਕ ਜਾਂਚ ਲਈ ਕੈਮੀਕਲ ਜਾਂਚ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਰਿਪੋਰਟ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੌਰਾਨ, ਇੱਕ ਗੁਦਗੁਦਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਡੱਲੀ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਤੋਂ 12 ਗੋਲੀਆਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਕੱਢੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦ ਗੁਦਗੁਦਾਉਣ ਲਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਭੁੰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

13. PW-5 ਰਘੂ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਹੈ ਜੋ ਪਿੰਡ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ। ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲੱਥਪੱਥ ਮੰਜੇ ਦੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ, ਖਾਲੀ ਕਾਰਤੂਸ, ਗੁਦਗੁਦਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਵੀ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

13.1. ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਦੁੱਲੀ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ 150 ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਚੱਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਦੁੱਲੀ ਦੀ ਮੌਤ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਪਰ ਉਹ ਡਰ ਕਾਰਨ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦੁੱਲੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ; ਸਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ 10-15 ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਜਦੋਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਯਾਦਵ ਨੇ ਭੱਜਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਅਸੰਗਤਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਨੂੰ ਫਾਇਰਿੰਗ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਨ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

14. ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰ ਪੀ.ਐਸ. ਮਿਸ਼ਰਾ, PW-6 ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 4 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ × 3 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀ ਗੋਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਜ਼ਖ਼ਮ ਖੱਬੇ ਛਾਤੀ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਸੀ। ਕਿਨਾਰੇ ਕਾਲੇ

ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਸਨ. ਜ਼ਖ਼ਮ ਹੱਡੀਆਂ ਡੂੰਘਾ ਸੀ। ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਛਾਤੀ ਦੀਆਂ ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਪਸਲੀਆਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ। ਖੱਬੇ ਫੇਫੜੇ 'ਤੇ ਸੱਟ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਫੇਫੜਿਆਂ 'ਚ ਖੂਨ ਸੀ। ਦਿਲ ਵੀ ਦੁਖੀ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪੇਟ 'ਚੋਂ ਅਰਧ-ਹਜ਼ਮ ਹੋਏ ਚਾਵਲ ਅਤੇ ਦਾਲ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉਪਰੋਕਤ ਸੱਟਾਂ ਕਾਰਨ ਸਦਮਾ ਅਤੇ ਖੂਨ ਨਿਕਲਣਾ ਹੈ। ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਦੌਰਾਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ 55 ਛੋਟੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਕੱਢੀਆਂ ਗਈਆਂ।

15. ਜ਼ਾਬਤਾ ਫ਼ੌਜਦਾਰੀ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973 (ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ.) ਦੀ ਧਾਰਾ 313 ਤਹਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਨਾਲ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੋਣ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਦੇ ਬੇਟੇ ਅਤੇ ਖੁਦ ਵਿਚਕਾਰ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਲਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕੇਸ ਪੈਂਡਿੰਗ ਸਨ। ਗਵਾਹ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਕਾਰਨ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

16. ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧੀਏ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 20.08.1982 ਦੇ ਜ਼ਬਤੀ ਮੀਮੋ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੌਰਾਨ, ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗੁਦਗੁਦਾਉਣ ਲਈ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ 'ਤੇ ਲੱਗਾ ਕਾਰਤੂਸ ਅਤੇ 12 ਬੋਰ ਦਾ ਕਾਰਤੂਸ ਪਟੜੀ 'ਤੇ ਪਿਆ ਸੀ।

17. ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ PW-1 ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇਸ ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਲ PW-2 ਅਤੇ PW-3 ਨਾਲ PW-1 ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-3 ਇਕ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਇਕ ਹੋਰ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਮਤਭੇਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਹੈ; ਇਕ ਹੋਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਦੇਸ ਰਾਜ ਉਸੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਬੈਠੀ ਸੀ ਪਰ ਮੰਜੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਇਹ ਵੀ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੁਝ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਦੇਸ. ਰਾਜ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਰੁਕ ਕੇ, ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਗਵਾਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਉੱਤਰੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਕੋਲ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਕਸਾਇਆ ਕਿ ਪੀਡਬਲਿਊ-1 ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਰਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਫਿਰ 2-3 ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਅਤੇ PW-1 'ਤੇ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਹੁਣ PW-1 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੰਜੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਛੁਪਾ ਲਿਆ ਸੀ; ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜਾ ਸੰਸਕਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੋਲੀ ਚੱਲੀ ਤਾਂ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਦੇਸ ਰਾਜ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ

ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ ਸੀ ਪਰ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਕਾਰਨ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਨਾਲ ਚਲਾਈ ਗਈ ਗੋਲੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਖੱਬੀ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।

18. ਜੇਕਰ ਇਸ ਸੰਸਕਰਣ ਦੀ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 'ਤੇ ਨੇੜਿਓਂ ਅਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਸ਼ਾਟ ਦੀ ਚਾਲ ਇੱਕ ਉਚਾਈ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। PW-1 ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਜਾਂ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਟਾਲ-ਮਟੋਲ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ (ਹਾਲਾਂਕਿ PW-2 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੋਲੀ ਚੱਲਣ 'ਤੇ PW-1 ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ); ਮੰਮੀ ਮੰਜੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਤਿਰਛੀ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨੀ ਨੇੜਿਓਂ ਅਤੇ ਉੱਚਾਈ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ ਗਈ ਗੋਲੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਖੱਬੀ ਛਾਤੀ 'ਤੇ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ।

19. ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਦੇ ਭਰਾ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇਸ ਰਾਜ, ਜੋ ਕਿ ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੂਜੇ ਭਰਾ ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ, ਲਿਖਾਰੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਲਿਖੀ ਸੀ, ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਅਸਾਧਾਰਨ ਹੈ। ਉਹ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ.-1 ਨਾਲ ਥਾਣੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਭੌਤਿਕ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਅਨੁਮਾਨ ਕੱਢਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਚਾਹੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਨੇ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 'ਤੇ ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਨਾਲ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਸੀ ਪਰ ਗੋਲੀ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। . ਦੂਜੇ ਹਥ੍ਥ ਤੇ, ਪੀਡਬਲਯੂ-3 ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਵੀ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਆਪਸੀ ਲੜਾਈ-ਝਗੜੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ।

20. ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਿਸ ਨੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਵਜੋਂ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ, ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਗੋਲੀ ਚੱਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ 10 ਤੋਂ 15 ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਦੁੱਲੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਭੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਯਾਦਵ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਦੱਸਿਆ। ਇਤਫਾਕ ਨਾਲ ਉਕਤ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਤੋਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

21. ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਜੋ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਹਥਿਆਰ ਅਰਥਾਤ ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਜਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਬਰਾਮਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ

ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੁੱਖ ਭੌਤਿਕ ਸਬੂਤ ਅਰਥਾਤ, ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜ਼ਬਤੀ ਮੀਮੋ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ 12 ਬੋਰ ਦਾ ਕਾਰਤੂਸ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ। ਗੁਦਗੁਦਾਉਣ ਲਈ ਕਾਰਤੂਸ ਜੋ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ 'ਤੇ ਚਿਪਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜ਼ਬਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਚ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ.-6 ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਇਹ ਗੱਲ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਦੌਰਾਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਚੋਂ 55 ਛੋਟੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਕੱਢੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਗੋਲੀ ਦਾ ਜ਼ਖ਼ਮ ਹੱਡੀਆਂ ਤੱਕ ਡੂੰਘਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ ਗਈ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-4 ਦੇ ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਬੀ.ਡੀ. ਵਰਮਾ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੌਰਾਨ, ਇੱਕ ਗੁਦਗੁਦਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਤੋਂ 12 ਗੋਲੀਆਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗੁਦਗੁਦਾਉਣ ਲਈ ਕਾਰਤੂਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਿਰ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਿਲੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਦਗੁਦਾਉਣ ਲਈ ਦੇ 12 ਬੋਰ ਦੇ ਕਾਰਤੂਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਦੌਰਾਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈਆਂ 55 ਗੋਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਕੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 12 ਬੋਰ ਦੇ ਕਾਰਤੂਸ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਦਗੁਦਾਉਣ ਲਈ ਖਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਕਦੇ ਵੀ ਬਰਾਮਦ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-4 ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਕੱਪੜੇ ਜੋ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਨੂੰ ਕੈਮੀਕਲ ਜਾਂਚਕਰਤਾ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਕੈਮੀਕਲ ਜਾਂਚਕਰਤਾ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ।

22.

22. ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਸੰਗਤਤਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਅਸਲ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਅਤੇ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁਰਮ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਰਿਕਵਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ

23. ਵਿੱਚ ਮੁੰਨਾ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ. ਦਾ ਰਾਜ, (2023) ਐਸਸੀਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 80, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਕੋਈ ਹਥਿਆਰ ਜ਼ਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਰਿਪੋਰਟ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਕਿ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੁਰਮ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਨੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ

ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਡੂੰਘਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ ਕਿ ਅਸਲ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਜਾਂਚ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਥਿਤੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇਣ ਲਈ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ।

24. ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਜਾਂਚ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਅਤੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਕੇਸ 'ਤੇ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1963 ਐਸ.ਸੀ. 340. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਤਲ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਕੇਸ ਤਾਂ ਹੀ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਅਜਿਹੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਚਰਿੱਤਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਨੋਟਸ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਇੰਨੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਜਾਂ ਉਦਾਸੀਨ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸੱਟਾਂ ਬੰਦੂਕ ਕਾਰਨ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਇੱਕ ਰਾਈਫਲ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਸੰਗਤਤਾ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇੱਕ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਕੇ ਮੌਖਿਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸਬੂਤ ਲਈ ਇੱਕ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

41. ਇਹਨਾਂ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਕਤਲ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਕੇਸ ਤਾਂ ਹੀ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਅਜਿਹੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਹੋਣ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪੋਸਟ-ਮਾਰਟਮ ਨੋਟਸ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸੱਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਇੰਨੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਜਾਂ ਉਦਾਸੀਨ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸੱਟਾਂ ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਹੋਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਾਈਫਲ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਸੰਗਤਤਾ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮੌਖਿਕ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇੱਕ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ. ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਦੇ ਸਬੂਤ ਲਈ ਇੱਕ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ....

25. ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫਿਰ ਤੋਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਐੱਸਉਖਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, (1995) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 367. ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਕਾਰਤੂਸ

ਬਰਾਮਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਿਸਤੌਲ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਾਰਤੂਸਾਂ ਸਮੇਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਖਾਲੀ ਕਾਰਤੂਸ ਅਤੇ ਜ਼ਬਤ ਪਿਸਤੌਲ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਿਰ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਏ ਲਈ ਨਹੀਂ ਭੇਜੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀ ਰਾਏ ਮੰਗੀ ਜਾਂਦੀ, ਤਾਂ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਪਰਾਧ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ ਦੇ ਸਬੂਤ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦੁਬਾਰਾ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਇੱਕ ਭੁੱਲ ਸੀ ਜਿਸ ਲਈ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ:

21.... ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਏ ਕਾਫ਼ੀ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਅਸਲਾ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧੀ ਕਾਰਤੂਸ ਦੋਵੇਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਪਰਾਧ. ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਹਰ ਰਾਏ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਇਸਤਗਾਸਾ ਕੇਸ ਦੀ ਸਾਧਾਰਨਤਾ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

25.1. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਾਰਤੂਸ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਥਿਆਰ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਏ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਹਰ ਰਾਏ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਸਾਧਾਰਨਤਾ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

26. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਜੁਗਰਾਜ ਸਿੰਘ, (2002) 3 SCC 234, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੰਸਕਰਣ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

27. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਨੂੰ ਬਰਾਮਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਅਤੇ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਗੁਲਾਬ ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ. ਦਾ ਰਾਜ, (2022) 12 SCC 677. ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਦਾਖਲੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਨਾਲ ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਸੱਟ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਚਸ਼ਮਦੀਦਾਂ ਦੇ ਖਾਤਿਆਂ 'ਤੇ

ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜੋ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਪਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਜੁਰਮ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਨਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੁਆਰਾ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਹਥਿਆਰ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਘਾਤਕ ਸੱਟਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਦੋਸ਼ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਿੱਧੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਬੂਤ।

28. ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਤਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, (2023) 7 SCC 727, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਬੰਦੂਕ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਤੋਂ ਵੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਖਾਲੀ ਕਾਰਤੂਸ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਡ ਅਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿ ਹਾਲਾਤੀ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਸ਼ੱਕ ਸੀ, ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਇਸਤਗਾਸਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨੁਕਸ ਹੋਵੇਗੀ।

29. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਕੀ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਲਈ ਘਾਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਬਰਾਮਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖਾਲੀ ਕਾਰਤੂਸ ਅਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਥਿਆਰ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਦੁਬਾਰਾ ਕੋਈ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਰਾਏ ਲਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਖਾਤਾ ਹੈ ਜੋ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਛੱਡਣਾ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਜਾਂਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਲਈ ਘਾਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਪਰ ਜੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਸਮੇਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਭੌਤਿਕ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਭੁੱਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਸੰਗਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਰਾਏ ਲੈਣ ਦੀ ਭੁੱਲ ਅਤੇ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਲਈ ਘਾਤਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

30. ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਗੰਭੀਰ ਕਮੀਆਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭੌਤਿਕ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਰਾਏ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਜਾਂਚ ਨਾ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋਵੇਗਾ।

31. ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਾਰੇ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸਲੀਅਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਸੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਸੈੱਟ 'ਤੇ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੂਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਵਿਚਕਾਰ ਰੰਜਿਸ਼ ਸੀ।

32. ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਜਾਵੇਦ ਸ਼ੌਕਤ ਅਲੀ ਕੁਰੈਸ਼ੀ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੋ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕੋ ਜਾਂ ਸਮਾਨ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਕੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਜਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸਬੂਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ:

15. ਜਦੋਂ ਦੋ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕੋ ਜਾਂ ਸਮਾਨ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਕੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸਬੂਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਅਜਿਹੇ 'ਚ ਦੋਵਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਚੱਲਣਗੇ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਦੋ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਜੋ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਿੱਟਾ

33. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਆਪਣਾ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ. ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਉਸ ਜੁਰਮ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਲੰਮਾ ਸ਼ੱਕ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਿਮਾਗ 'ਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਉਸੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

34. ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਅਸੀਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਮਿਤੀ 28.05.1983 ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਤੀ 05.02.2018 ਦੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

35. ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ।

ਸਿਰਲੇਖ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ: ਦਿਵਿਆ ਪਾਂਡੇ ਕੇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ:

ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

PALLAV THAKUR ADVOCATE